

Nr 61.

Ankom till riksdagens kansli den 19 april 1920 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för tryggande av potatisodlingen i riket.

(2:a avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 196, hava herrar *Jeppsson* och *Jönsson* i Fridhill hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes skyndsammast möjligt låta verkställa utredning angående åtgärders vidtagande för tryggande av potatisodlingen inom landet.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för denna hemställan, tillåter sig utskottet att hänvisa till motionen.

I förevarande motion framhålles, bland annat, att den glädjande förbättring, som inträtt i livsmedelhänseende, medfört en stark minskning i efterfrågan på matpotatis, samtidigt som de höga frakterna lagt stora hinder i vägen för transport av potatis från södra Sverige till Stockholm eller Norrland. Följden härav hade, anförda motionärerna, blivit, att mången potatisodlare helt plötsligt funnit sig knappast kunna bliva av med sin i produktionshänseende dyra skörd. Men det vore ej endast för närvarande, som potatisodlaren hade anledning till bekymmer, utan även potatisodlingens framtid tedde sig mörk. På grund av kända förhållanden kunde befaras en minskad avsättning av potatissprit, och därmed bleve också den framtida avsättningen av potatis till bränneriändamål synnerligen ringa. Då dessutom den nuvarande konsumtionen av potatismjöl icke motsvarade produktionen, hade man under normala förhållanden att räkna med ett betydligt överskott av potatismjöl, var-

Utskottet.

för man ej kunde påräkna någon ytterligare ökad avsättning av potatis till detta ändamål. Men då man visste, att före kriget stora mängder utländsk potatis importerats till Stockholm och Norrland, föreföll det motionärerna, som om man skulle kunna ordna saken så, att södra Sverige fyllde Stockholms och Norrlands behov av matpotatis. Även borde det enligt motionärernas förmenande kunna beredas ökad avsättning för potatismjöl och andra potatisprodukter. Härigenom skulle man således kunna finna avsättning för det potatisöverskott, som eljest komme att sakna avsättningsmöjligheter.

Det nuvarande potatisöverskottet torde, enligt utskottets förmenande, till en ej ringa del vara att tillskriva den energiska verksamhet för en vidgad potatisodling, som särskilt under kristidens senare del ej minst från statsmakternas sida utvecklats och som medfört en ej obetydlig ökning av den för potatisodling använda jordvidden. På grund av den numera ökade tillgången på andra livsmedel har den under kristiden sålunda högt uppdrivna inhemska potatisskörden kommit att under innevarande konsumtionsår överstiga efterfrågan å potatis inom landet. Genom en minskning av potatisarealen till den före kristiden normala skulle sannolikt vid i övrigt oförändrade förhållanden ett jämviktsläge ånyo kunna uppnås.

För att bereda avsättning för årets potatisöverskott torde inga andra åtgärder behöva tillgripas än export, som för övrigt redan i viss utsträckning ägt rum.

Att likväl, såsom motionärerna framhållit, potatisodlingens framtid i vårt land icke ter sig ljus, beror framför allt på de framlagda förslagen till en successiv inskränkning av brännvinstillverkningen av potatis i riktning mot en framtida fullständig avveckling av densamma.

De av statsrådet och chefen för finansdepartementet tillkallade sakkunniga för utredning av de med sulfitspriten användande till förtäring ändamål sammanhängande spörsmål m. m. hava, såsom känt, i ett den 6 februari 1920 avgivet preliminärt betänkande, bland annat, föreslagit, att av potatis och den för brännvinstillverkning av sådan vara oundgängligen erforderliga kvantiteten grön malt under tillverkningsåret 1920—1921 må tillverkas högst 10,000,000 liter brännvin av normalstyrka. Då jordbruksbränneriernas brännvinsproduktion närmast före världskriget i medeltal utgjorde 35,000,000 liter brännvin av normalstyrka samt sulfitspritsakkunnigas berörda förslag enligt deras mening endast skall utgöra det första steget till begränsning och avveckling av potatisens användning till

bränning, måste enligt utskottets förmenande potatisodlarnas farhågor för bristande avsättning å potatisen anses vara mycket förklarliga.

Under framhållande av att frågan om potatisbränningens betydelse för jordbruket är av ganska invecklad beskaffenhet hava sulfitspritsak-kunniga i sitt ovanberörda preliminära betänkande uttalat, att de icke ansett sig ännu kunna — utan ingående undersökningar rörande jordmånens beskaffenhet, transportförhållandena med avseende å potatisen m. m. på varje särskild plats — framkomma med slutligt yttrande och förslag rörande ett fullständigt nedläggande av jordbruksproduktbränningen, varför de funnit riktigtast att för det närvarande endast inkomma med ett på preliminär utredning byggt principuttalande jämte vissa för det närmaste året avsedda förslag. De sakkunniga hava emellertid redan i berörda preliminära betänkande framhållit, att enligt deras mening intet tvivel kunde råda därom, att så länge spritframställning för förtäringssändamål vore medgiven, sulfitspriten ur nationalekonomisk synpunkt vore vida att föredraga framför jordbruksproduktspriten. Därvid hava de sakkunniga särskilt åberopat, att det visat sig möjligt att vid rening av sulfitspriten erhålla en sådan renhetsgrad, att denna sprit för förtäringssändamål måste anses likvärdig med jordbruksproduktspriten, att kostnaderna för framställning av sprit ur jordbruksprodukter för närvarande måste beräknas till 1 krona 40 öre, respektive 1 krona 50 öre, beroende på potatispriset, medan tillverkningskostnaderna för sulfitspriten endast uppginge till cirka 54 öre, allt för liter å 100 procent, samt att sulfitspriten framställdes ur ett material, som hittills i regel såsom en värdelös affallsprodukt fått bortrinna, medan jordbruksproduktsprit nästan utan undantag framställdes ur för folkhushållningen värdefulla råmaterial. Att jordbruksproduktspriten utträngande av sulfitspriten skulle föra med sig vissa svårigheter för den hittills utövade brännerirörelsen i de sydliga delarna av landet och jordbruket inom vissa distrikt av dessa landsdelar syntes de sakkunniga visserligen obestriddigt. Dessa svårigheter skulle väsentligen uppstå i de lantbruksdistrikt, som hade ett större överskott av potatis och som hittills huvudsakligen varit hänvisade till att på grund av jordens beskaffenhet odla potatis. För andra till bränning använda jordbruksalster kunde enligt de sakkunnigas mening avsättning på annat sätt utan svårighet beredas. Utan förlust för jordbruket skulle enligt deras mening jämväl avsättning för större delen av bränneripotatisen efter hand kunna beredas dels genom utfodrande av hästar och svin med potatis dels genom transport av potatisen till trakter, där underskott å matpotatis föreläge. Inom några av de mest typiska bränneridistrikten, där full avsättning på ovanberörda sätt icke kunde

vinnas, torde emellertid enligt de sakkunnigas förmenande en partiell övergång till odling av andra jordbruksprodukter få åvägabringas, därest all potatisbränning upphörde. Det vore visserligen troligt, att detta icke skulle kunna ske utan minskad avkastning och andra svårigheter för en del enskilda jordbrukare. Då emellertid nationen i dess helhet gjorde en stor besparing genom övergången till den billigare tillverkningsmetoden, vore det enligt de sakkunnigas mening klart, att sagda svårigheter ur nationalekonomisk synpunkt måste anses mer än uppvägda. Med hänsyn till att en alltför hastig nedläggning av jordbruksbränningen likväl skulle bereda lantbruket vissa svårigheter, och då staten vid en reglering av tillverkningsrätten torde böra fästa ett visst avseende vid den ställning, lantbruksbränningen hittills intagit, syntes det emellertid de sakkunniga vara motiverat, att samtidigt som möjlighet öppnades för sulfitspritsens försäljning för förtäringssändamål en reglering företogs av tillverkningen av jordbruksproduktsprit, i syfte att denna tillverkning under ännu någon tid i viss utsträckning säkerställdes, men begränsades i riktning mot en småningom skeende avveckling.

Det av sulfitspritsakkunniga uppgjorda förslaget till en provisorisk reglering av brännvinstillverkningen har i allt väsentligt upptagits av Kungl. Maj:t och genom en den 19 mars 1920 avlåten proposition nr 348 även förelagts riksdagen.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall av potatis och avfallsprodukter vid tillverkning av stärkelse ur potatis samt den för brännvinstillverkning av sådan vara oundgängligen erforderliga myckenheten malt under vartdera av tillverkningsåren 1920—1921 och 1921—1922 endast få tillverkas högst 10,000,000 liter brännvin av normalstyrka.

Vid anmälan i statsrådet av sulfitspritsakkunnigas preliminära författningsförslag och betänkande uttalade chefen för finansdepartementet, att enligt hans mening borde en fortsatt inskränkning av brännvinstillverkningen av jordbruksprodukter äga rum. Ur flera synpunkter syntes honom nämligen en avveckling av nämnda tillverkning önskvärd. Såväl den nationalekonomiska betydelsen av utnyttjandet av sulfitluten som också hänsyn till det i sulfitspritindustrien nedlagda betydande kapitalet, vilket torde betydligt överstiga värdet av jordbruksproduktbrännerierna, talade enligt hans mening för, att en avveckling av sistnämnda brännerier komme till stånd. Den väsentligt lägre produktionskostnaden för sulfitsprit i jämförelse med jordbruksproduktsprit vore jämväl en omständighet, som måste beaktas. Då härtill komme, att de sakkunnigas utredning beträffande brännerinäringsens betydelse för jord-

bruket enligt departementschefens mening gåve vid handen, att en avveckling av bränningen av potatis syntes kunna ske under en viss övergångstid, hade departementschefen ansett, att utredningsarbetet borde inriktas på att finna en form för avvecklingen, som, så långt det vore möjligt, tillgodosåge de av potatisbränningens upphörande berörda intressena. Denna utredning borde givetvis jämväl omfatta med avvecklingen sammanhängande spörsmål, såsom t. ex. frågan om och i vad mån ersättning borde utgå.

Utan att ingå på sulfitspritsakkunnigas framställning och ovanberörda kungl. proposition vill utskottet i detta sammanhang endast, i anslutning till vad motionärerna anfört, framhålla den betydelse, en utvecklad potatisodling enligt utskottets mening måste anses äga som livsmedelsreserv. Att denna odlings fortvaro i med hänsyn härtill önskvärd omfattning äventyras, därest avsättningsmöjligheterna för potatis inskränkas, är alltför uppenbart för att vidare behöva utvecklas. En utredning, såsom motionärerna föreslagit, angående åtgärders vidtagande för tryggande av potatisodlingen inom landet, synes utskottet därför nödvändigtvis påfordras, därest de förslag, som framlagts till potatisbränningens successiva inskränkning i riktning mot en framtida fullständig avveckling, även förverkligas.

Huruvida i sulfitspritsakkunnigas uppdrag även ingår att verkställa utredning i av utskottet nu angivet hänseende har synts utskottet tveksamt. Enligt de sakkunniga lämnade direktiven bör visserligen vid deras utredning beaktas å ena sidan, huruvida avsättningsmöjligheter för sulfitsprit komma att förefinnas, därest brännvinstillverkning ur potatis m. fl. jordbruksprodukter framdeles varder i större eller mindre utsträckning tillåten, och å den andra sidan, huruledes, efter ett förbud mot eller en kvantitetsbegränsning av tillverkningen ur dylika produkter, andra avsättningsmöjligheter må kunna beredas för det i vissa landsdelar uppkommande överskott å potatis och andra tidigare som råvaror för brännvinstillverkning producerade jordbruksalster. Härmed torde emellertid närmast åsyftas, att den åt sulfitspritsakkunniga lämnade utredningen även skall taga sikte på de åtgärder, som böra vidtagas, för att inskränningen av jordbruksbränningen må kunna ske på ett sådant sätt, att jordbruket, under övergångsperioden, därav beredes minsta möjliga svårigheter. Någon utredning av vilka åtgärder, som böra vidtagas för potatisodlingens uppehållande i den omfattning, densamma hade under de normala förhållandena före kristidens inträde, synes däremot icke hava uppdragits åt sulfitspritsakkunniga. Att de sakkunnigas upp-

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 10 saml. 23 häft. (Nr 61.)

drag på nu angivna sätt begränsats synes för övrigt även framgå av ovan återgivna uttalande av chefen för finansdepartementet.

Vid den av utskottet sålunda förordade utredningen synes i första hand böra undersökas, vad som må kunna åtgöras till förhindrande av att potatisodlingen till följd av potatisbränningens upphörande så minskas, att vid mindre goda skördeår brist å potatis kan befaras uppstå. Utredas bör emellertid därjämte även, om den potatisreserv, som genom potatisbränningen otvivelaktigt garanterats landet och som genom potatisbränningens tidvisa suspension ställts till konsumtionens förfogande, också efter potatisbränningens avveckling må kunna, ehuru på andra vägar, säkerställas.

Av de åtgärder till potatisodlingens tryggande i ovan antydda omfattning, som kunna ifrågakomma, vill utskottet först och främst framhålla möjligheten av fraktförhållandenas bättre ordnande. Härjämte bör emellertid enligt utskottets mening även tagas under övervägande om och i vad mån som genom en ökad tillverkning av potatismjöl och glykos samt export därav ävensom genom ökad utfodring av svin med potatis odlingen därav må kunna i den önskvärda omfattningen tryggas.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes skyndsammast möjligt låta verkställa utredning angående åtgärders vidtagande för tryggande av potatisodlingen inom landet i ovan antydda omfattning samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kan giva anledning.

Stockholm den 19 april 1920.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande: herrar greve Hamilton, Ericsson Aaby, Norin, Hellström, greve Wachtmeister, Öberg, Johansson i Uppmälby, Lundström och Sävström, Dalberg, Berge, Flognfält, Svensson i Eggelstad och Ericsson i Obergå.